

Näytön arviointi

Ympäristörikostutkinnan seminaari

29.11.2017

Laamanni Anders Cederberg

Esityksen rakenne

- Yleistä todistelusta
- Henkilötodistelusta
- "Teknisestä" todistelusta
- Tulevaisuuden näkymiä

Yleistä todistelusta

- Todistuskeinoista
 - Kuulemiset
 - Asiakirjatodistelu
 - Katselmukset

- Vapaa todistusteoria (OK 17:1)
- Vapaa todistelu
 - Asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä
 - *Toisin sanoen: tuomioistuimella on oikeus käyttää todisteena kaikki se mitä oikeudenkäynnissä on ilmennyt*
- Vapaa todistusharkinta
 - Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä
 - *Toisin sanoen: tuomioistuin on oikeutettu ja velvollinen harkitsemaan vapaasti sen todistusvoiman, joka esitettyllä todistelulla katsotaan olevan*

- Riita-asiassa asianosaisen on näytettävä ne seikat, joihin hänen vaatimuksensa tai vastustamisensa perustuu
- Seikan asettaminen tuomion perustaksi edellyttää, että asianosainen on esittänyt siitä uskottavan näytön (OK 17:2).

- Rikosasiassa kantajan on näytettävä ne seikat, joihin hänen rangaistusvaatimuksensa perustuu
- Tuomion, jossa vastaaja tuomitaan syylliseksi, edellytyksenä on, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä (OK 17:3)

- Asianosaisten on hankittava asiassa tarpeelliset todisteet. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan päättää hankittavaksi todisteita riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu. *Rikosasiassa tuomioistuin saa hankkia näyttöä, jos se todennäköisesti ei tue syytettä.* Tuomioistuimella on kuitenkin asian laadusta riippumatta oikeus hankkia omasta aloitteestaan asiantuntijalausunto (OK 17:7).

- Tuomioistuin ei saa hyödyntää todistetta, joka on saatu kiduttamalla
- Tuomioistuin ei saa rikosasiassa hyödyntää 18 §:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti hankittua todistetta. Hyödyntämiskiello koskee myös todistetta, joka on hankittu muussa menettelyssä kuin esitutkinnassa tai rikosasian oikeudenkäynnissä henkilöltä pakkokeinon käyttämisen uhalla tai muutoin vastoin hänen tahtoaan, jos hän oli tällöin epäiltynä tai vastaajana rikoksesta taikka esitutkinta tai oikeudenkäynti oli vireillä rikoksesta, josta häntä syytetään, ja jos todisteen hankkiminen rikosasiassa olisi ollut vastoin 18 §:ää. Jos kuitenkin henkilö on muussa menettelyssä kuin rikosasian käsittelyssä tai siihen rinnastuvassa menettelyssä antanut lakisääteisen velvollisuutensa täyttämisen yhteydessä totuudenvastaisen lausuman taikka väärän tai sisällöltään totuuden vastaisen asiakirjan taikka väärän tai väärennetyn esineen, sitä saadaan hyödyntää todisteena velvollisuuden vastaista menettelyä koskevassa rikosasiassa

- Muussa tapauksessa tuomioistuin saa hyödyntää myös lainvastaisesti hankittua todistetta, jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet (OK 17:25)

Henkilötodistelusta

- Asianosaisten kuuleminen
- Todistajien kuuleminen
- Asiantuntijoiden kuuleminen (uuden OK 17:36 mukaan vain pykälässä mainittujen erityisten edellytysten täytyessä)

- Henkilötodisteluun, sen esittämiseen, taltioimiseen sekä luotettavuuden arviointiin liittyy monia ongelmia
 - Todistajanpsykologista tutkimusta tehty kohtuullisen paljon 1970-luvulta alkaen
 - Tuomareiden osaaminen kuitenkin kirjaavaa – ei systemaattista kaikille osoitettua koulutusta
 - Tutkimusten mukaan tuomareiden ja maallikoiden välillä ei merkittävää eroa kyvyssä arvioida todistajan luotettavuutta
 - Myös muiden prosessissa toimivien kyvyssä heikkouksia (poliisit, syyttäjät ja asianajajat)

- Koulutusta tulisi lisätä
- Todistajankertomukset tulisi videoida esitutkinnassa
- Kuulemiset tulisi videoida käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa ne olisivat käsittelyn pohjana (Ruotsin malli)
- Korkein oikeus antanut muutaman merkittävän kertomusten luotettavuuden arviointiin liittyvän ratkaisun viime vuosina

- KKO 2013:96
 - "Nykyisin vallitsevan oikeuspsykologisen käsityksen mukaan henkilötodistelun luotettavuutta ei voida juurikaan perustaa henkilön puhetavasta, ilmeistä ja eleistä taikka tunnereaktiosta oikeudenkäynnissä tehtävien havaintojen ja vaikutelmien varaan (Esimerkiksi Christianson – Ehrenkrona: Psykologi och bevisvärdering, 2011 ja Haapasalo: Todistajanpsykologia – aikuiset todistajat teoksessa Santtila – Weizmann-Henelius (toim.), Oikeuspsykologia, 2008 sekä Granhag – Stridbeck: Psychological Perspectives on the Evaluation of Evidence teoksessa Granhag (toim.) Forensic Psychology in Context, 2010). Suurempi merkitys on kertomuksella itsessään, *kuten sen keskeisen sisällön johdonmukaisuudella, realistisuudella ja muuttumattomuudella sekä yksityiskohtien runsaudella.*" (kursivointi tässä)
- KKO 2013:17

”Teknisestä” todistelusta

- Asiakirjatodistelua tai katselmusta
- Näyttönä tuomioistuimelle voidaan esittää esine tai asiakirja. Tuomioistuin voi näytön hankkimiseksi toimittaa sellaisen esineen, jota ei voida hankaluudetta tuoda tuomioistuimeen, tai kiinteän omaisuuden tai paikan taikka muun kohteen katselmuksen (OK 17:38)
 - Esim. kirje, jossa sormenjälki tai veritahra ei ole kirjallinen todiste, vaan katselmusesine
 - Asiantuntijan kirjallinen lausunto ei tarkkaan ottaen ole kirjallinen todiste, vaikka sitä oikeuskäytännössä yleisesti käsitelläänkin sellaisena

- Harvassa oikeustapauksessa nimenomaan näyteketjun aukottomuuteen liittyen on esitetty väitteitä
 - Kontaminaatioväitteitä on esitetty, mutta ne liittyvät yleensä väitettyihin tapahtumiin ennen näytteenottoa
 - Esim. DNA:n jäljen löytymistä rikospaikalta ja sen näyttöarvoa on problematisoitu tyyliin "osoittaa, että vastaaja on ollut paikalla, mutta ei osoita sitä, että on syyllistynyt tutkittavana olevaan rikokseen", "onko myös muiden DNA:ta löytynyt rikospaikalta", "näyte, esim. tupakantumppi on kulkeutunut paikalle, jonkun toisen toimijan johdosta", jne.

- Huolellinen dokumentointi
 - Kaiken a ja o
 - Etsintä- ja takavarikkopöytäkirjoissa edelleen puutteita
 - (vaikkei tämä seikka ehkä aihealueeseen suoraan liitykään)
- Dokumentoinnin selkeys
 - Kirjaukset tehtävä mahdollisimman selkeästi ja kattavasti oli sitten kyse asiantuntijalausunnosta tai edellä mainitusta pöytäkirjasta

Tulevaisuuden näkymiä

- Oikeudenkäynti digitalisoituu
- Teknisen näytön (tietoteknisen-) merkitys kasvaa
- Tiukempien laatuvaatimusten kääntöpuoli - lisääntyvät väitteet niiden rikkomisesta???